

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 266 (10558)

1977 чылдың ноябрь 11, пятница

1925 чылда үндүзүлгөсүз

Өртөө 2 коп.

ӨДЕКТИ — ШӨЛДЕРЖЕ

Улуг Октябрын алдарлыг юбилейин бүдүүндө хулээп алдынган чурттуң Үндөзүн Хоойдузу да улус ажил-агыйнын бүдүрүлгөсүн болгаш күш-ажылдын бүдүрүкчүлүгүн доктаамал улгаттырылган дугайында база чугалап турар. Көдээ ажал-агый бүдүрүлгөсүнө хамаарыштыр алырга, ол дээрге көдээлик бээр продукциянын көвүдөдир болур. Көдээ ажил-агыйнын кол адыры чер ажалын продукцияларын — тараанын, мал чөмөри культуларын, картофельди болгаш ногааларын дүждүң көгүдөдир чер ажалын нинти культуразынын белестинде, көзүңүн үнүш-дүжүктүрүн көвүдөткөндөн хөмааржыр.

Шөлдерин үнүш-дүжүктүрү бедилеринге бистин республиканың байдаларына тус черини органиктик чөмичидилгелерин хөрүңгө четчири-биле төгөри улуг учур-дузалыг. Ол ажалык Бин-Хем, Кызыл, Каа-Хем, Танды районнарның хөй-хөй ажал-агыйларын удуруткучулары чогуур кичээлгеи салып турар. Чыл санында чедирген планын даалгаларын күөсөдир, шөлдерге өдөк, хул төгөр ажалды кайыдаа үдө боттандырып турар.

Бо чылдын ноябрь 1-ге чедир республиканың совхозтары шөлдерге өдөк төгөр талазы-биле планын даалгаларын 83,3 хуу чедир күөсөткөн. 270 муң тонна өдөк төгөр планын тургаш, 223 муң тонна өдөкти төккөн. Бин-Хем, Каа-Хем, Барыш-Хемчик районнарнын ажал-агыйлары планын даалгаларын күөсөткөн. Оон артык районнар өдөкти шөлдерге сөөртүр, төгөр, тардыр талазы-биле даалгаларын күөсөткөн. Чижээ, Танды районун ажал-агыйлары 67,6 муң тонна өдөк төгөр тургаш, 44,2 муң тонна өдөкти төккөн, азы планын 65 хуу күөсөткөн. Чөөн-Хемчик район шөлдерге өдөк төгөр планын 85 хуу, Бай-Тайга—53 хуу, Улуг-Хем—85,6 хуу, Эрзин, Тес-Хем районнарнын ажал-агыйлары 36—38 хуу күөсөткөн. Органиктик чөмичидилгелерин тарылта шөлдерин сөөртүрүнү болгаш тарды төгөрнин планын даалгаларын күөсөткөндө турарына кол чылдаганы ажал-агыйларын, «Сельхозтехника» салбырларын, районнарның көдээ ажал-агый эргелелдерин удуруткучуларын, тускай эргемчилерин талазында өдөкти, хулдун хөрүңүн дүжүктүрү чөмү бедилеринге хайы хире салдарын чедир үндөдөй, чөмичидилгелер дайылаар, төгөр отрядтарын, звероотарын ажалын кош-как удурут турарында. Оон анында бир чылдаган чамдык фермаларда өдөкти иридидилеринге таарыштыр бөлүрбөй турары болур.

Чөмичидилгелер төгөр талазы-биле планын даалгаларын күөсөдиринге амы үдө таарымчалык байдалар тургустунган. Дүжүт ажалдазында хосталган автотранспортун, кожулуг тракторларын, ажалын күштүн чамдызын бо ажалче килери чугула. «Сельхозтехника» салбырларын механикастаан тускай отрядтар, «Сельхозтехника» республика каттыжышкынын химизация талазы-биле тускайлатканын отряд бо талазы-биле чогуур базалык, техникалык болгаш ажал-агыйларга чөмичидилгелерин шөлдерге төгөрине чогуур дузаны көргүзөр журулу.

Ажал-агыйларын чамдык удуруткучуларын талазында органиктик чөмичидилгелерин тарылта шөлдеринге төгөр чогуур кичээлге албас чоруктар ам-даа чок деп болбас. «Ак-Тургу», «Шам-балык», «Барлык», «Тээли», СЭКП-нин XXII съездин, Жданов аттыг совхозтарын удуруткучуларын болгаш тускай эргемчилерин ылдыгларын санын-ча кирип болур. Ол ажал-агыйларда өдөкти бедилерин чогуур үзүндө кылбас, фермалар девицээрине бичири-бичилеп кааптар, а хову же сөөрткөч өдө дүжүргөн олчан чыгылар каар. «Сельхозтехника» салбырларын, оларын механикастаан отрядтарын удуруткучуларын ажал-агыйлар-биле органиктик чөмичидилгелер төгөр дээш чарип алган керээлдерин күөсөткөн баар таварылгалары база бар.

Оон-биле кады өдөк төгөр агрохимлабораториянын, оон чер-черлерде төлөөлөрүн талазында кылалда, контролга алганы четпес бооп турар. Районнарнын көдээ ажал-агый эргелелери бо ажалдарын четпес удурутп, башкарып турар. Келер чылды дүждүңү салым дээш сагыш салыр бир кол түдүл—органиктик чөмичидилгелерин шөлдерге чөмичидилгелерин хамаарыштыр албан органициациялар, бүгү көдээ ишчилер кичээлге алган, ажал-херекке боттандырып турарын чедир алыр чугула.

Амы үдө республиканың ажал-агыйларын минералдык чөмичидилгелер көп эгелзэн. Ол талазы-биле сорулга чүл дээрге чакы хову ажалдарына чедир оларын чидирг чок, шын кадалгалары болур. Ажал-агыйларын удуруткучулары, көдээ ажал-агыйнын эргелелдерин тускай эргемчилер минералдык чөмичидилгелерин складтарын четчирин, шыгжарын чурумун сагырын хынап, складтарын немей тударын хөмчелерин алыр журулу.

Органиктик чөмичидилгелерин тарылта шөлдеринге төгөрнин планын даалгаларын күөсөдир болгаш чедир экеп алган минералдык чөмичидилгелерин кышкы шын шыгжарын тургузары—келер чылын бедик дүжүттү алырын бир магадылап болур.

ОНГУ БЕШ ЧЫЛГА — ШАЛЫПЧЫ КУШ-АЖЫЛ МУРНАКЧЫ МАЛЧЫНАРНЫН КЫТЫРЫ ДЕТКИМЧЕН АН ТУР

НЕМЕЙ САДАР

Мал ажалын мурнакчыларын республиканың бүгү малчынарына кытырылган Танды «Революциянын чалбыны» совхозун Краснояр сүт-баран фермазынын коллектив танышкы, мал кыштагынын үлгерилг эрттирерин шитпирзэн.

Ферманың ажал-ишчилери Улуг Октябрын 60 чылыга алдар кылдыр алган бедиктен социалистик хулээлгелерин амыр күөсөткөн. Бо чылын 8750 центнер сүттү бүүдөр тургаш, ноябрь 1-ге чедир 9354 центнерин бүүдүргөн. Нурунге 6900 центнер сүт сазар онаалазын 7746 центро чедирген. Бир инентен юбилейлик чылда 1750 килограмм сүт сазар алыр хулээлгенин ферма амыр күөсөткөн. Коллектив неки-

гүнери кышкы үдө сүт саалазын куулап-сазар инентерин ажаала, чөмөргөзүн экиндилп турар. Олар чыл төнчүңгө чедир пландан амыр 200 тонна сүттү нурунге сазар.

Октябрын социалистик Улуг революциянын 60 чылыга иш-ажылык чөмичинерин ужурамыр дээш Бин-Хемде Ленин орденин «Нылыг тараачын» совхозун Хут сүт-баран фермазынын коллектив чызыман амырлаан. Оон түнелинде сүт бүүдөр болгаш нурунге сазарын чыл планын хуусаа бетинде амыр күөсөткөн. Нурунге 1800 центнер сүт сазар тургаш, 2090 центнер чөмөгөн. Бердинген онааладан амыр ам-даа 300 центнерин сазарын аазан.

ЧААЧУГУЛА СОРУЛГАВЫС

ХУЛЭЭЛГЕЛЕР

Республиканың мурнакчы малчынарынын кыштагынын үлгерилг эрттирер талазы-биле кытырылган Барыш-Хемчик районун малчынарынын танышкы хойку бригадалар, сүт-баран фермаларын ажал-агый эрттир турар. «Шеклар» совхозун Сүт-Капка сүт-баран фермалык кыштагы-биле танышкы хойку ажал-агый байдалы, бедик девицээр эрткен. Анаа ферманың саачыны, каларчылар болгаш Биче-Тейши хойку бригадаларын малчынары киришкен. Л. И. Брежневтин чурттуң мал ажалын мастерлерине чаалазын база республиканың мурнакчы малчынарынын кытырылган бир дөңгө чугула-дүжүктүн хуралга кыштагынын чыгында бедиктен байдалын сайгарып, малды хур кыш ажырынын арга-сүмөтин солчуп, саачылар болгаш хойкулар бедиктен социалистик хулээлгелерин алган.

Анык малчин Демир Дамды-Сүрүнчүл Орокка кыштактын септелгенин, бедиктен доостун турарын чугула-лап, келер чылын төртүр чүс хойлан 100 хураган алдыр дөң хулээлгени үдө көрүп, 195 хураган, бир хойлан 1,7 кг аже, а 2,2 кг дүк алырын хулээлген. Ферманың мурнакчы сааччыларын бирөөси Кара Сарыга 1978 чылда бир инекке ошааштыр 1650 литр сүт сазар илдеп сөвөткөн хулээлге-даалганын үдө көрүп, 2300 литр сүттү сазар алыр деп хулээлген. Өкө-даа хойлар, сааччылар хууда бедиктен хулээлгелерин алган.

Биче-Тейши хойку бригадалык малчынары кыштын үлгерилг эрттирүп, төртүр чүс хойлан 88 хураган алдыр, хойлук баш санын четчирерин планы күөсөткөндө турарын чедир алырын хулээлген. Бистин ноор.

1977—1978 чылдарын кышкы үзүндө мал кыштагынын хамаарыштыр СЭКП ТК-нын болгаш ССР-нин Министрлер Чөвүлелинин доктаалары-биле. Л. И. Брежневтин мал ажалын мастерлерине харым чаалазын-биле база бистин республиканың мурнакчы малчынарынын кыштагынын үлгерилг эрттирер талазы-биле кытырылган хамы танышкы болгаш анаа хамышкыан немедө хөмчелерин ажалдан кылырыштыр чөмөргөзүн экиндилерин, хуралдары Каа-Хем районун совхозтарында, мал фермаларында, бригадаларында бо хурунде кайла-биле эрттир турар.

Районун ажал-агыйлары күруңгө эгет, сүт, дүк сазарын 1977 чылдын план-даалгаларын күөсөдир турар. Сүт сазарын чылдын план-даалгалык район 95 хуу күөсөткөн. «Бисей», «Улуг Октябрь» совхозтар сүт сазарын чыл күөсөдир турар. Район күруңгө нитигин-биле 2540 тонна сүт сазар хулээлгени 1900 тонна чедир, 75 хуу күөсөткөн. Күруңгө 1990 центнер дүк сазар хулээлге 101,1 хуу кылдыр күөсөткөн. Сүт болгаш эгет сазарын хулээлгелерин күөсөдир талазы-биле немедө хөмчелерин ажалдан кылыршап, келер чылдын бирги кварталында сүт, эгет сазарын планынын күөсөдирине магалыкты тургузарын сорулгаларын салган.

Кышкы үдө нитигин малчына чөмичинерин курулгыларын тургузар талазы-биле хөмчелерин районун ажал-ишчилери күөсөдирин чөмүчүлүгө келген. Малдын бөдүүн чөмөр-биле хандырылганы (оозарын кады сазарга) 114,8 хуу болуп турар.

Н. РАЙНОВ, Каа-Хем районун нөдө ажал-агый эргелелинги кол зоотехниги.

КАЛЕНДАРДА — ЯНВАРЬ

Бо юбилейлик чылдын эгезинде пайызылаа Кызыл дика хой бүүдүргелерин, органициациялар чыл планын ноябрь 7-ге чедир бүрүн күөсөдир деп бедиктен социалистик хулээлгелерин алганар. ССР-нин чаа Конституциянын төлөкелдин чугалазын, база оюу ССР-нин Дээди Соведини эгезек чөк чедир есеелен хулээп ан турар үдө Кызылдын үлгүлү бүүдүргелерин ажалчынары ол чугула документте сорук кирип, кам дөңгөрү күөсөдирин ажалдаан. Оон түнелинде 1977 чылдын планын даалгаларын октябрь төңчүдө ямдык бүүдүргелер күөсөдирген. Оларын чөмичинерин моон алаанда кыскамы-биле танышкы.

«Тыва колхоз тууду» каттыжышкынын № 5 кокуң чорур механикастаанган колхозна, Улуг Октябрын 60 чыл оюн төлөктүн утууру дөңгө каалган социалистик чарышкы илдепкей кирип, керээл ажалдарын болгаш объективтерин чогуур хуусаада ажалгалга кирип талазы-биле планын даалгаларын хуусаа бетинде күөсөткөн.

пунга улам магадаалдыг бедиктен, моон-даа хой үдөлдө бүүдүрерин хөмчөлөр амдалаштын хулээлген.

Кызылдын тууду бо азовоун үрүмкөткөн каан даш азыр чөмичин коллективин. Бугу-ле техникте болгаш экономикте көргүзүлөр талазы-биле чыл планын бүрүн күөсөткөн. Мастер Г. Нарынын удурыш коллектив эрткен айлар дүргү-бөтөнүч чугула чыг-дан—Урумкөткөн дашта 85 муң кубометрин берин, чылдын планын күөсөткөн.

Уүрүмкөткөр установалар машинистери Е. Бородин, Г. Михутин, В. Саврунов, В. Гордеев болгаш есе-даа мурнакчылар Улуг Октябрын 60 чыл оюнга тураскааткан социалистик чарышкы илдепкей кирип, планын даалгаларын чөмичинерин күөсөткөн. Олар чыл төңчүңгө чедир артык үдө 10 муң тонна даштын пландан амыр үрүмкөткөрүн хулээлгенер. Ажалчынары бо сөзү халас барбалды бөгүтүрүп тургустур болгаштыр турар.

Л. И. БРЕЖНЕВТИН АКШ-ТЫН ЭЛЧИНИН ХУЛЭЭП АЛГАНЫ

Ноябрь 9-та Брежнев СЭКП ТК-нын Чингине секретари, ССР-нин Дээди Соведини Президиумунун Даргазы Л. И. Брежнев АКШ-тын ССР-де элчин М. Тунку оон дилөон-биле хулээп алган.

Элчин Л. И. Брежнев АКШ-тын президентин Дж. Картерин чагазын дамчыды берген.

Болган беседаны үзүндө Совет Эмделди биле Каттышкан Штаттарын аразында хулээлгаларын сөөзү үдө эки талазынче төдарты хөгжүшкүнүн демделген, ол хулээлгаларын долу ден эргенин, кайызында ажалыг чөмүчүлүгү, бот-боттарын иш-

тики херектеринге киришкенин принциптерин доктаамал болгаш чогаалдыкты бүү-биле хөгжүдирине ССР-нин чамдык чөк туруку Л. И. Брежнев балтыкан. Чөкөт чаа болган чугалажышкынарынын түнелинде чедир алдынган дутуражышкынарынын үндөзүнүн стратегтик шаан хулээлгаларын чөсөн кылааарына дугайында чаа дутуражышкыны бөлөктөрүн доозарын эргөжөк чугулазын оялап демделген.

Беседата СЭКП ТК-нын Чингине секретарын дузалыкчы А. М. Александров болгаш АКШ-тын ССР-де элчин черинде болгаш чөмүчүлүкчү У. Браун киришкенер.

ТЫВА АССР-НИН МИЛИЦИЯ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНГА

Эргим эштер! СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-нин Дээди Соведини Президиуму, Министрлер Чөвүлели милициянын бүгү ажал-агыйларына алдарык өм-биле—совет милициянын тургустуу хурун бээр ажал чыл болганы-биле илг байыр чедирин тур.

Совет милициянын юбилейин милициянын ажалдакчылары, совет улус болгаш дөңгөргөч бүгү дика төрөткөн Октябрын социалистик Улуг революциянын 60 чылы байыры-биле демделеп эрттир турга улкан. Тыва АССР-ге Октябрын 60 чыл оюн байыры бөдик идеяг дөңгөргө, ажалы чөмичинерин политикти улуг кадуруушкунун байдалында эрткен. Совет Тываның ажалы чөмичинерин СЭКП-нин долгалар бөдүүн сыйры каттышканын, СЭКП-нин, Совет күруңгө иштики болгаш ажалык политиканын, СЭКП, СЭКП ТК-нын, Совет чачуу-СЭКП, эл Л. И. Брежневтин бөдүүн практиктик ажал-чөмүчүлүгүнүн чамдык аял чугула-дүжүктүнү көргүскөнөр.

Совет улустун ажалдакчылары юбилейлик чылда Совет Социалистик Республикалар Эмделенин чаа Конституциянын (Үндөзүн Хоойдузу) хулээп алганы-улуг бөдүүнүчү болган.

СЭКП Конституциясында сайзыранган социалистик нитигелди тургузарына совет улустун төөгүлүг чөмичинерин илдерген, Совет күруңгө дөңгөргөч социализм—коммунизм тургузушкуну хойлуу баугаар бажылаан. 60 чыл дүргүндө бистин Төрөн чуртувус хөгжүдирген алдарык өрүңү эрткен. Чурттуң экономика хөмчөз чөккө өскөн, нитигелдин, социал-политикти амдыралында хамы өскөрдүлүкчү болган. Социалистик революциянын баштайгы хуңдунде эгезеп ол төөгүлүг өрүңү бөгү совет улус-биле кады совет милиция—делегейде баштайгы социалистик күруңгө күруңгө аппаратынын чарышкы тургустунган кезеэ база кады эрткен. Октябрын социалистик Улуг революциянын чаала алдышкынарынын камгалары-биле В. И. Лениннин тургустуу совет милиция ам 60 чылды дүргүчүлдө социалистик эрге чорукчүрүм камгалар талазы-биле хулээлгү болгаш харымсагалык эгезинге эрттирип, бистин күруңгө эрге-ажыктарын, совет хамаатыларын хойлуу баугаар эргелерин камгаал, чаа кичини—коммунизм тургустуу чуртун кичизилеринге илдепкей-биле кириш келген. Совет милиция совет кил-

жилерин ханы болгаш чөгүтү хулээлгени чедир алган. СЭКП-нин XXV съездинин төөгүлүг ишчилерин амдыралга боттандырып тура, Тыва АССР-нин милиция ажалдакчылары социалистик хойлуу-дүргүм болгаш эрге чорум-чуруму бажылаар талазы-биле улуг ажалды чөмүчүлүгү, хөй-нитити органициациялары-биле, ажалы чөмичинерин коллективтери-биле харымсагалык доктаамал каалартып, бөдүүн профессионалдык межежилин белилп келген.

СЭКП обкому, Тыва АССР-нин Дээди Соведини Президиуму, Министрлер Чөвүлели милиция органициацияны бүгү ажалдакчы составына улустун болгаш Төрөн чурттуң мурунга бөдүүн бедик хулээлгени ноон сонгаар-даа төлөптү күөсөдирин, социалистик Ала-чурттуң эрге-ажыктарын болгаш совет хамаатыларын эргелерин камгалар талазы-биле, республикага хойлуу-дүргүм болгаш хөй-нититин чорум-чуруму улам илг ажалыг болгаш талазы-биле бөдүүн ажалын сайзыранган хойлууларын күөп тур.

Эргим эштер, чаалай күш-ажылыкта чөмичинерин, бажы кызыкчылы болгаш амы-хууда лас-кежишти силерге күөдирген.

СЭКП Тыва обкому Тыва АССР-нин Дээди Соведини Президиуму Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлели Кызыл хоорай, 1977 чылдын ноябрь 9.

Совет милициянын юбилейинге тураскааткан

Совет милициянын 60 чыл оюнга тураскааткан байырыг хурал бүүрүгү хулээлгелерин бөдүүнүчү болуп эрткен. Анаа республиканың партия, совет, ноомоон болгаш профсоюз органициациянын удуруткучулары, иштики херектер органициациянын ажалдакчылары, Тываның пайызылаа төлөкелдерин болгаш Кызыл гарнизонунун дайышчылары киришкен.

Улус депутаттарынын хоорай Совединин Президиумунун даргазы Ш. Д. Куулар байырыг хуралды ажалдакчы болгаш даргалап эрттирген.

СЭКП обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди Соведини Президиумунун болгаш Министрлер Чөвүлелинин республиканың милиция органициациянын ажалдакчыларына байыр чедирген болгаш СЭКП ТК-нын көңүлүңгө кандидат, партия обкомунун бирги секретари Г. Ч. Шаршин ноом-чугура, хуралдын кыраакчылары улуг сөзүл халышканын-биле хулээп алган. Совет милициянын юбилей-биле бир дөңгөргөч чуртувусу амдыралында пайгарайч болуушкуну—ССР-нин чаа Конституциянын хулээп алганын улуг чоругаарал-биле хулээп алганар. Ол Конституция онгу беш чылдын планын чөмичинерин күөсөдир дөңгөргөч саналдык чаа илди бөгү берген. Эргелестин тууду-журлары Улуг Октябры эки бедиктен кылганар. Ол айларын планын 109 хуу күөсөткөн. Күш-ажалын бүүдүрүкчүлүгүнү ооздөзүнүн темптин 135 хуу болган. «Кызыл улустун тууду-журлары илгити түнелдерин эл баштай чедир алганар. Байыралга чедир олар ажал кам объективтерин, оон иштинде илгити кырыштыр. Октябрь журунугу хуңдөнде Д. М. Байындын бригадалык эки ажалдакчылар Алаа союдузду тууду объекттин ажалдарын оюнда дөңгөргөч микрофонда тургаларын эл-сиздинин илгити көрүзүп тууду эгезинер. Бригадалык кезингирер октябрын планын илгити амыр күөсөткөн.

ЧУРУКТАРДА: Кызылдын дөңгөргөч микрофонда эл-сиздинин тууду чоруду турары (үстүндө); (Салаай талазында ол талазынче) бисалдык-бетонщик С. Антонов, ажалчы Р. Никитин болгаш бетонщик Д. Монгуш.

А. ЗАПЦЕВИН фотолары.

Хуралга атоосонго азово-дунуң парторганициация секретари Е. И. Баабанова, Ф. Э. Дверинский аттыг ишполитбюроунун эски илдепкей органициация, «Милициянын ажалы оюнуңгө» дружелюбияны көңүлүңгө Орлан Ондар милиция ажалдакчыларына байыр чедирин чүвө чугулаан. Тываның ажалдакчыларына, «Каа-Хем» хоумур-даа разрезинде болгаш өскө-даа бүүдүргелерин коллективтери боттарынын байыр чедирген адистерин юбилейларга танышкан.

Хуралдын түнелдерин республиканың Дээди Соведини Президиумунун Даргазы М. К. Мендеев «Хөй-нититин чорум-чуруму камгалар талазы-биле албанын төгөрине деп медалды, Тыва АССР-нин Дээди Соведини Президиумунун Хулээлгү бичигинин милициянын болуш ажалдакчыларында танышкан.

Байырыг хуралдын кыраакчылары чөмүчүлүгү көргүскөн.

МЕДЭЗЭЛЕР

Чылдар болгаш кижилер

Москвага байырлал үезинде

Ырлажып тур

Чонун эки ден хүзүн алган, ам-даа ырлажып турары Салтак Тамбанын «Соум утпа» деп өсүгүне аялган чогааткан мен, оз мөөк баштайгы аялгаларымдын бирөөнү. Бо чыл меңе база-ла шору «дүжүтүгү» чыл болган. Балз ол-ла авторуну «Мөңгө мөгө» деп чогаалына чаа аялган — ораторияны тургустум...

Хоочуннар биле ужуражылга

Бо чылдың ноябрынын эгезинде республиканын Адаан-Маадир аттыг журтшылдык музейине кыла партизаннар болган Ада-чуртун Улуг дайышын кыраакчылары биле Кызыл хоорайнын школалары, студенттерин ужуражышкын кылган.

Эге базымнарны кылган

Тываның уустун ирарыи ногага дүжүрүн бижиринин, ову чогааларынын эге базымнарын кылган, тыва классиктин «Эздек шыңгырааш» деп тамышын музыкалык бижээ композитор Алексей Нико-лаевич Асенов (1909—1962) 1931 чылда Москва-нын куруне консерватория-зынын композиция чыгартуу-нунде докторм. Кон-позиция кыжандарын сургартуу композиторлар Н. С. Жданович, Н. Я. Мясков-скийнин классикара өөр-пөл турган. Композитор факультетинге өөрениш-паан, фортепиано факультетинге Ф. Ф. Кенезинич, С. В. Фейбертга болган К. И. Угунювтуң клас-тарынга дактырлан өөренип турган. 1931—1943 чылдар-да Москвага чурттап тур-ган, чогаалчы аялгаларынын кылган. Ол чылдарда оң баштайгы уугу сымфони-я чогаалдары бижиттин-гилээн. 1931 чылда «Маа-дырлыг увертюра», 1962 чылда «Фортениано-биле оркестрге концерт», 1950 чылда «Симфония» деп уугу чогаалдарын бижээ. 1932 чылдан эгезин ССРЭ-нин Композиторлар өлкөлүктүн кижигуну. 1937—1938 чылдар-да «Соммулукчулук» музика талаа биле композиторлар турган. 1933—1944 чылдарда РСФСР-ин уран чуа талаа-зы биле Коммунисттик даал-газы биле Тыва Ара Республикага тыва театр сту-денттеринде театратик эр-темпер башкылан турган. Алексей Николаевич тыва музикалы сабырадырына болган негиздеринде үне-лиг аялгаларын кылган. 1964 чылда Москвага, оң эртем аялгыла «Тываның уустун музикасы» деп но-му парлаттыкын үгеш.

Лойжу кижинин сагыш-сеткини оожургаар өвөс, ол үш дүниүн ортуунда-даа калар-ган малын бодап чыдар. Севилбаа Сундуйева дүне када өдөктө чыгын хом стиги шы-дыр хол барге, хонертен отуп келген, үгүзү чыптай хона берген. Ит зорбөс элден бол-ган. Кегенип чыткан иштерини думчулары шүжүлээр. Ол хураган кежи додалыг төвүн огин ажыр каапкан, дашкаар үнүп келген.

Карагы дүн. Сооксумаары холчок. Уенин күдү соок чывар ажынады хан турар. Хойжу не кыай-бээр эрчилер көрсөн. Карагыга кара доран-на чыгыга берген. Хойларын хой кезин кезгенип чыгылаан. Кежөө өдөк кыдыгыга чыткан хойлар хонун тура халышкан, өөрүнү арамынче халып кирип келген.

Сезимтиг чүве чөп. Хой чү-ден хойганыл? Өлек күскеан тудуң чир айбаныгы үгү-даа чадава азы өшкү оорлап эмер алактагы-даа ийянаан. Ич-талга-даа серемчиде хорамча чөк. Севилбаа Сундуйева өдөк-чөк ужу-кыдымы көрүп кы-лашпаар. Оң колданыч мы эзирте огалып турган. Хойжу дедир-ле өнчө кылантанкан.

Жап аткан. Чер чыраан. Кол-дун хой оларже үнүшкен. Хой-жу база-ла оларын соонче ба-рышкан. Сооксумаар, кыш чоккшудан орары-ла ийден. А кыш дээрже малтын кижиге шыгыны шыгалданы таварыш-тырар. Ичтанган хойжунун сагыш-сеткини холдөп чоран. Чарби дөт чылдын хуртуу-ла хойжулан аялган келген. Севилбаа Сундуйева кыш бегерелерин көрсөткөн дээр. Уугу хардыг, соок кыш-лаа турган. Кыжын мал чөми төвүн, тудум бөжин ситен тымалбай баарга аайтып ийиле. Көгүрүмүг, хат-шуурганым куу, час кал-гыла? База берге. Анай-сөнгө чыдып бакыраар таварыла база турар. Уур-чайыгыг, чыгыг чыгы хүнер белек эвөс. Бо-ла бүтүн хойжу көргө.

Хемжитиг-Хемнин серияи, хаас-чараш, чүм өктүгү чайла-гарына мага хандыр семиртип алган. Хойжу чайлагга бөжин бир доктап хонун алган черинге үр бөбөс. Чаа-чаа оларларын солун, көкүп чоруп бээр. Эр-тен ол хонун чер чаа-ла чырып орда-ла оларже үндүрер. А өдөктө карагы имир дүжүп турда кизер. Чамдык хойжу-лар хонун чайып өд-шалбаа кы-рынга үр калжалаш туруп бээр, а ол индыг өвөс, оон чай-гы өдөнтө кажаа бараанын ки-

Хойжунун борбак хүрер арын-шырайында аас-кежиктин хүлүмүзү чырып келди. Шы-нап-ла харын, чырын чер кы-рында төздүг кижиге дөг бай, аас-кежикти кижиге кайда бөөр. Ол дугайын иенин озу чайпаан бузынныг карактары чугалап турду.

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

Берге-де кыш барган бол-дур ийин. Мал чөми үгү бөй-ле дөш пат-ла турган бис. Бо уруум Рад дээрде ол хамык ху-раганнары онча-менди дорук-турар дөш мырынай олут ор-байн ажыдап турган. Мен база кызыл-ла турдум. Чону кижиге бузурөш мал кадартып каар. Ол бузуреди кижиге кызымак күш-ажымы-биле бадылкан көргүзөр укжурдуг. Ишкилер ичтаар кызыл турган, төртүр чүс тойдан 105 хураганын ал-ган бис.

Ол-дур көрбөс сизер бе. Чалга кижиге мал соондан черле кылашпап шыдаас. Кызымак-ла кижиге хойжулан ажыдаар — деп, чогаалчымыс Степан Агаанович холчок өөрөн чугалап олур. Сизер ишкан малчыл чоунга хүндүткелдиг, ачы-бузынныг болбайн кан-чаар. Кызымак ажыдап чо-руур-дур сизер.

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

МОСКВА. Наймысаладыг кудумчулары байырлалга эки шиметтинген. Бүдүрүгенин бажындары, албан черлери, магалык-пер лоуцуннар-биле, плакаттар-биле, намо-лар-биле, сыйгылааннар-биле класстаттыл-ган.

ИЕНИН БУЯНЫ

жи черле көрбөс. Хойжу хонун келээзинде бичи «кежигеш кырынга олур-гун алгаш, бир кезек боданып орарга. Хойлары кезип каапкан таарга хонуну хонунга шөлөөн өттүп хонуннар. Олар тараа охунга база ам-даа улам се-миринер.

Хой кезекке олардан аал өдөктө чоккшудан кирип олурда, хоочун хойжу Севил-баа Сундуйеванын аалына че-де берген бис.

Хой кезекке олардан аал өдөктө чоккшудан кирип олурда, хоочун хойжу Севил-баа Сундуйеванын аалына че-де берген бис.

Хой кезекке олардан аал өдөктө чоккшудан кирип олурда, хоочун хойжу Севил-баа Сундуйеванын аалына че-де берген бис.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ СПОРТ СПОРТ СПОРТ

Студентилер шылгараан

Кызылдын «Херел» спорт залында ВЯКС Тыва обкомунун шалдыгы дөш хостуг хүреш маргыдааы ноябрь 7—8 хүнеринде болуп эрткен. Анаа Красноярск, Иркутск, Кемерово, Горно-Алтайск хоорайлардан командалар киришкен. Тыва-дан педагогика институтунун, Кызыл хоорайнын, Кызыл рай-онун, Өвүрүнү мөгелери хүрешкен. Нитизи-биле 108 мөгө бо маргыдаага киришкен, оларын иштинде ССРЭ-ниң 5 спорт мастери, спорт масте-ри 21 кандидат, 57 бирги разрядчы бар.

Иде, маан уругларым-дыр ийин. Бо уруумну Рад дээр. Бо оолду Олег дээр-де болгай бие. Он дугаар дооскам, оон улаштыр хойжулан эгелей бергенери ол. Одум бо чы-лын чаа он класс дооскан бол-

СОНУРГАКТАРГА

МАРГАРИН ДУГАЙЫНДА

Маргаринин чөмүр шывары бүгүдө биждинер. Оон 82 хуузу үстөн тургусту-лан. Ол санва уугуе чүүдөдир. А артык 18 хуузу сүт болгаш өске-даа холуксаал-дан бүткен. Маргаринин биологтук бүү-мелдерин көндүрүлгө-биле мында А. Д. Вита-минерни база В витаминини комплекзини хосаан.

Маргаринин эгези мындыг. Император Наполеон III слеза үзүн солуп бөзүр про-дукт тып экелген кижини шаңнаарын аа-заан. Шаа огу күтүсөдүн шыдаар энди француз Меж-Мурые бөөн-тур. Оң белеккан продуктуну баштай славяны кылмак үзү деп, оон соонда витаминин үс деп, оон чөртү маргарин деп алай берген. Чүгө дээрже оң составында маргарин кыскаазы кириштерин деп кичай болуп турган чү-вө-дир. «Маргарин кыскаазы» деп сөс грек «маргарон» деп сөстөн үкталган. «Марга-рон» дээрже эртеле дөш сөс-түр. «Саргы эртеле», «кулинария эртеле» деп сөстөр-ниң чогуу тыгылган дөшү база ол.

телевидение

НОВАЯ ПРОГРАММА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН
10.00—Медээлер.
10.10—Эртенги гимнастика.
10.30—«Чонулаңның дөвүс-чүгүгө». Хей сераян-ны уран-чечен теле-фильм. 13-ну серия — «Бүргө эртен».
11.45—«Шыныч чорук». «Ада-лары болгаш уруглары» деп бүтүстөн докумен-талдыг телефильм.
12.40—16.30—Чапсар.
16.30—«Сөөк күш-ажымын — сөөк бедини». Кинопро-грамма.
17.30—«Орус чугаа».
18.00—Уругларга фильм. «От-чүштүгү». Уран-чечен фильм.
КЫЗЫЛДАН
19.15—«Тываның педагогика-Информастыг програм-ма».
19.35—Киножурнал.
19.45—Телемедээлер.
МОСКВАДАН
20.00—Медээлер.
20.15—Мультифильм.
20.25—«Эртем болгаш техник-кага 1977 чылда ССРЭ-

РЕДАКЦИЈАНЫҢ АДРЕЗИ:
ИНДЕКС 667000
Тыва АССР-ин Министрлер Чөвүдөлийн Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш дом садмыкы талаа-биле арделдиниң типографиязы (Кызыл, Шетинки болгаш Кравченко кудумчузу, бажык № 1),
Тираж 16332.
Чатыр № 262.
СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП
ҮНЕР
ТС—01104